

**Kossuth Lajos
a kisebbségben élő magyarság népzenejében**

**The character of Lajos Kossuth in the folk-music
of minority Hungarians**

The Hungarian folk – even as a minority - represented in its songs and instrumental pieces the ideas of 1848 and the character of Kossuth with the respect and love a hero deserves, and it gave the most beautiful gift it could: its own songs, and so the eternity. Nowadays the singing of old Kossuth-songs enjoys its own renaissance.

Szerb Antal írja az olvasó üdvözléseként *Magyar irodalomtörténet* című könyve előszavában: „A közös kultúra, a közösen átélt emberi értékek tarthatják csak össze a sokfelé szétszórt magyart. Magyarnek lenni ma nem állami hovatarozást jelent, hanem az érzések és gondolatok egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát. Minden történetírás, minden szellemtudományi munka legfőbb célja ma kulturális lojalitásra nevelni. Amíg kultúránkhoz hűek vagyunk, önmagunkhoz vagyunk hűek.” (Szerb 1934.⁶1972: 27.)

Különösen érzi Szerb Antal szavainak súlyát a népi kultúra – azon belül a népzene – kutatója, hiszen a magyar népzene kutatása mindjárt modern korszakának elindulását követően (1905) alig egy évtized után kisebbségi kutatássá is vált. Az 1848-as hagyományokhoz – köztük kiemelkedően a Kossuth Lajos személyéhez kapcsolódó népdalok első népzenei hangfelvételei is – elsősorban a később kisebbségi sorsba kényszerült falvak lakói körében készültek (illetve a helyszínen kottával leírt népdalok tőlük származtak). Ennek az a magyarázata, hogy az első (többnyire fonográfos) gyűjtések kezdetben főleg a peremterületekre irányultak, abból a megfontolásból fakadóan, hogy a távolabbi elzárt részekben feltehetően régebbi hagyomány őrződött meg. A megindult gyűjtőmunka igazolta Bartók Bélának, Kodály Zoltánnak (sőt részben már Vikár Bélának) ezt az elképzelését. Az I. világháborúig a peremterületeken összegyűjtött népdalkincs viszont hamarosan magyar kisebbségi népzenei gyűjteményévé vált, hiszen éppen a később elszakított részekről került ki. Kodály mátyusföldi, Vikár Béla és Kodály zoboralji, Bartók, Kodály, Lajtha László és Molnár Antal Ipoly-menti, Kodály, Lajtha Gömör megyei, valamennyiük székelyföldi és Kodály bukovinai gyűjtéseihez hozzátehetjük Garay Ákosnak a szlávóniai Kórógyon összegyűjtött anyagát. A gyűjtők közt nem feledkezhetünk meg az erdélyiekről, mindenekelőtt Seprődi Jánosról, aki a Maros-Torda megyei Kibédén folytatott feltárásokat, s Bartók tanítványáról, Balabán Imréről, aki 1912-ben Kolozs megyében gyűjtött. A 19–20. század fordulóján viszonylag rövid idő alatt összegyűjtött nagy mennyiségű anyag mindjárt kezdetben azt is igazolta, milyen meghatározó eseménye volt a magyarságnak a szabadságharc, mely erős nyomot hagyott emlékezetében, különösen Kossuth Lajos személyét illetően. Falusi cigánybanda játékát rögzítő jelenleg ismert első hazai fonográf-felvételünk is éppen a szabadságharcra és Kossuth Lajosra való emlékezésnek köszönheti véletlen létrejöttét. A hang (és egyben fénykép-) felvétel 1900. március 15-én készült az Udvarhely megyei Medeséren, s az eseményről a *Székelyudvarhely* című lap 1900. április 18-i száma tudósít. Ebből kiderül, hogy Vikár Béla székelyföldi gyűjtőútja során Medesért is útba ejtette. Már az előző napra tervezte

odaérkezését, útjában azonban hátráltatta a hirtelen téliesre fordult idő (a havazás miatt megközelíthetetlenül vált 8-10 környékbeli faluba el sem jutott). Így éppen akkorra érkezett meg március 15-én a hóviharban – a tudósítás szerint könnyű, tavaszias öltözetben –, amikor emlékünnepséget tartottak. Az ünnepségen Balogh János primás és bandája működött közre, mely többek közt a Kossuth-nótát játszotta. Vikár Béla nemcsak rögtönzött megemlékező beszéddel kapcsolódott be az ünnepségbe, hanem gyűjtőként sem vesztegette az időt: mindjárt felvette a három tagból álló banda játékát.

Ez a gyűjtési adat az időpontok véletlen egybeesésének köszönhető, hiszen 48-as dalaink nem tartoznak az alkalomtól függetlenül, bármikor énekelhető népdalok közé, sőt a felülről irányított kultúrpolitika éveit sokszor meg sem szólalhattak nyilvánosan, különösen a határainkon kívül. 1948 után pedig az énekesekre való tekintettel a kutatók sokszor jobbnak látták, ha nem kérdeznak 48-as dalokat. Ha pedig kérdeztek, előfordult, hogy az előadó megtagadta, vagy megkerülte a választ. Jó példa erre egy 1955-ben 64 éves, a Csallóközből kitelepített férfi esete, aki az aradi vértanúkról szóló *Szomorúan sütt az őszi nap sugara* kezdetű szöveget nem engedte leírni a gyűjtőnek, „mert ez most tilos”. Az előadó a kitelepítés során bizonyára átélt már néhány megfélemlítést, s nem kívánt egy ének miatt bajba kerülni. Egy, a Délvidékről származó legfrissebb gyűjtési adat szerint egy kocsmai mulatozás után szerbek jelentettek fel egy magyar férfit, amiért az nyilvánosan eldalolta a Kossuth-nótát. A bírósági tárgyalásra a kocsmáros is megidézték mint tanút. A kocsmáros honfitársának se akart ártani, de magát se akarta hamis tanúzással bajba keverni. Ezért arra a kérdésre, mit énekelt a férfi, hamarjában költött valamit a Kossuth-nótára, s azzal zárta az éneket, hogy „Éljen Alexander király! Éljen Szerbia!” Így megszületett a felmentő ítélet, hiszen Szerbiát éltető dalt már szabad volt énekelnie (Bodor Anikó–Németh István gyűjtése 2000. március). Népzene gyűjtő útjaimon magam is tapasztaltam (főleg a szlovákiai magyarok körében), hogy 48-as népdalok és a Rákóczi-induló iránti érdeklődésemre az addig legsegítőkészebb előadó is gyanakvóvá és óvatossá vált, és csapdát sejtve sietett kitérni a válasz elől. Így volt 1989-ben például a volt Abaúj-Torna megyei Szesztán az egyik 71 éves, a többenél is félfőbb asszony, aki csak halkán, mondóka-szerűen merte elmondani a Kossuth-nóta szövegét. Persze azért akadtak olyanok is, akik az ismeretlen gyűjtő előtt is merték vállalni magyarságukat. Nagyidán 1988-ban Csályi Andrásné Gál Mária (sz. 1914. Szúrte Ung m.) énekelte a Kossuth-nótát, a következő sorrendben: 1. versszak: Esik eső karikára 2. versszak: Kossuth Lajos íródeák 3. Kossuth Lajos azt üzente. 1989-ben a 84 éves Gonosz Ferenc cimbalmos Rozsnyórudnán (volt Gömör-Kishont m., Rudná SK) kisebbségi sorban is példát tudott mutatni a magyar identitástudat ápolására. Ő mint kivándorló gyermek Amerikában született, s még gyermekként visszatért szüleivel az óhazába. 1930–40 közt bányásként dolgozott Belgiumban, a kisebbségi létről tehát bőven voltak tapasztalatai, s korára való tekintettel sem lehetett könnyen megfélemlíteni. (Az általa énekelt Kossuth-nóta leltári jelzete az MTA ZTIBen: AP 16 391/o₂). **(1. kotta)**

Az 1990-es politikai fordulat természetesen ebben is változást jelentett. S hogy a határon túli magyarok mennyire nem felejtették el e dalokat, azt jól bizonyítja a 1997-es zboralji és gömői gyűjtőutam, amikor az előadók már bátran vállalták a 48-as dalok, köztük főleg a Kossuth-dalok eléneklését is.

Térjünk is rá a Kossuthhoz kapcsolódó népdalok bemutatására! Megjegyzést érdemel, hogy a témával kapcsolatban (különösen a szövegfolklor területéről) jelentős mennyiségű szakirodalom áll rendelkezésre (l. az irodalomjegyzéket a legszorosabban idetartozó munkákról), ezért e helyen csak rövid összefoglalást adunk a határainkon túli magyarság Kossuth-népdalemlékeiről. Kossuth a független és önálló polgári nemzetállam megte-

Rubato $\text{♩}=88$

Kos - suth La - jos azt ü - zen - te,
 El - fo - gyott a re - ge - ment - je.
 Ha még é - gy - szer azt ü - ze - ni,
 Mind - nyá - junk - nak el kell mén - ni,
 Él - jen a ma - gyar sza - bad - ság,
 Él - jen a ha - za!

remtését célzó eszméivel, valamint személyes varázsával már 1848 előtt gyorsan utat talált a magyarsághoz, köztük a nyelvet sem ismerő idegenekhez. (Az utóbbiak közül két muzsikusként írt hozzá: Doppler Ferenc: *Kossuth-induló* 1847, Müller József: *Négy magyar-hadi induló* első tétel *Kossuth-induló* 1848 kora tavasz). Kossuth hívó szavára önként mozdult meg és ragadott fegyvert az ország. A személyéhez fűződő, 1848–49 során keletkezett, később népdallá vált dalok is az egész nemzet érzését fejezték ki, melyeket egy emberként dalolt többféle társadalmi réteg. A szabadságharc emléke rövid ötven év alatt mélyen beépült a parasztság kultúrájába, legerősebben zenéjébe, de nyomot hagyott más népköltészeti (pl. legenda, monda) és népművészeti alkotásokban (fafaragás, kerámia, textília stb.) is. A sokévszázados jobbágyországban élő parasztság a szabadságharchoz fűződő emlékek közül legszebben Kossuth alakját örizte meg dalaiban, történeteiben. Nevét a hősöknek kijáró tisztelettel sokféle formában foglalta dalba, hiszen Kossuthot érezte igazi vezéralakjának, tőle remélte saját és hazája sorsának jobbrafordulását. Ezért áldja meg a Kossuth-nótában e szavakkal: *Valahány csepp esik rája / Annyi áldás szálljon rája!*, s áldást kér még vele együtt a magyar nemzetre is, mint például egy Kiss Lajos által 1960-ban gyűjtött szlavóniai (kórógyi) változatban: *Isten áldja meg a magyart / Tartson élte, míg e föld tart!* (I. Tari 1998. 6. kotta).

A Kossuth-nóta változatgazdagságánál és általános elterjedtségénél fogva egyben névadója egy szövegre és zeneileg különböző nagy csoportnak, az ún. *Kossuth-dalok* csoportjának. A Kossuth-nóta, a *Kossuth Lajos azt üzente...* kezdetű népdalunk ugyanis csak egy a Kossuth Lajos emléket őrző népdalok sorában, de első helyen áll az 1848–49-es forradalomhoz és szabadságharchoz, valamint a Kossuth alakjához kapcsolódó népdalaink között. Egyben szinte születése pillanatától nemzeti szimbólum (dallamának *Éljen a magyar szabadság/Éljen a haza!* zárómotívuma a Magyar Rádió Kossuth adójának szignál-

ja), így az sem véletlen, hogy a legtöbb éneklési-tilalom is ezt a dalt érintette már közvetlenül a szabadságharc bukását követően.

Szövegben és dallamban ez a népdal őrzi legszínesebben és legmelegebben Kossuth Lajos emlékét a magyar nyelvterület minden pontjáról. Az északi területeken, (pl. Nógrád, Gömör és Zemplén megyében) pl. úgy, hogy az *Éljen a haza!* helyett *Éljen Kossuth Lajos!*-t énekelnek, mint Kodály Zoltán egyik 1922-es feljegyzése és több más adat tanúsítja. Mint Kodály Zoltán egyik zaborvidéki szöveggyűjtése mutatja, a sok erőszakos verbuválás és az osztrák hadseregben idegen földön katonáskodás után magától értetődő hazaszertettel dalolták a Kossuth-nóta dallamára:

*Mikor szültem az világra
Akkor is azt mondta apám,
Katonának nevelt anyám,
Éljen az magyar!*

Kossuthot a magyar nemzet édesapjaként tisztelték, a mindennapokban „Kossuth apánk”-ként emlegették, a Kossuth-nótában pedig *Kossuth Lajos édesapánk*-nak, illetve *édesapám*-nak, feleségét *édesanyánk*-nak (*édesanyám*-nak) nevezték. S valóban gyermeki szeretettel viszonyultak hozzá, amit a Kossuth-nóták előadásának meleg, lírai hangvétele és gyakran kissé szabad tempója is kifejez. (A legrégebb hangfelvételeken a Kossuth-nóták refrénje is sokszínűbb a mainál: vagy változatos bővítményekből áll, vagy egyetlen rövid szakasz.) Gyakran pedig a mesebeli hősöknek kijáró különleges tulajdonságokkal ruházták fel, mint az alábbi bukovinai székely népdal 2–3. versszaka mutatja. (2. kotta)

Poco rubato ♩ = 80

Kos - suth La - jos azt i - zen - te,
Nem töt ki a re - ge - ment - je.
Ha még egy - szer meg - i - ze - ni,
Mind - nyá - junk - nak el kell men - ni,
Él - jen az ma - gyar sza - bad - ság,
Él - jen az ma - gyar!

*Kossuth Lajos íródéák,
Nem kell néki gyertyavilág.
Megírja (j)ő a levelet,
Az ragyogós csillag mellett,
Éljen az magyar szabadság,
Éljen a haza!*

*Kossuth Lajos ablakába,
Kinyílt a rózsa magába.
Akkorára nyílt az ága,
Bort ittam az árnyékába,
Éljen az magyar szabadság,
Éljen a haza!*

*Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára.
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája,
Éljen az magyar szabadság,
Éljen a haza!*

Az *Esik eső karikára* versszakot többek közt a volt Szolnok-Doboka megyei Széken, valamint pl. a volt Pozsega megyei Dezsánovácon is énekelték – az előbbi Volly Istvánnak egy 1940-es gyűjtése, az utóbbit Kiss Lajos egy 1969-es gyűjtése bizonyítja (l. Tari 1998. 11. kotta).

A *ragyogó csillag mellett* sorokat rovó „íródeák” Kossuth-képben benne van a fáradhatatlanul, késő éjszakába nyúlva is dolgozó hazafinak kijáró tisztelet. Ez az íródeák valóban különös dolgokra képes, mint az alábbi nyitranagykeri változat tanúsítja 1997-es gyűjtésben (MTA ZTI: Dat 250, Nyitra m., Vel'ky Kyr SK, előadó: Szabó Dénes sz. 1923.).

*Kossuth Lajos íródéák,
Nem kell annak gyertyavilág.
Mégírja ő a levelet,
Magyarország szabad lehet!
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!*

Egyes Kossuthról szóló verseket már-már vallásos áhítat jár át, mint az alábbi, Felvidékről származó szövegváltozatban:

*Kossuth Lajos arany bárány,
Arany csillag van a vállán.
Aki aztat elolvassa,
Az lehet a Kossuth fia,
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!*

Kossuth példakép szerepe a róla szóló és más 48-as dalok terjedésével, illetve a szabadságharc bukásával, Kossuth emigrációjával egyre erősödött. A Kossuth-nóta betiltása is az ellenkező hatást érte el: még jobban fokozta az iránta való tiszteletet. Az elnyomás ide-

jén pedig nevének pusztá említése is vigaszt jelentett. A szabadságharc leverése után az erdélyi Almási Sámuel írta be *Magyar Dalnok* című kottás gyűjteményébe az alábbi részletet, mely Kossuth kezdeményező szerepének s egyben a különleges képességű szónoknak állít emléket.

*Kossuth volt az indítója (sic!)
Magyarország Szoszolloja. (sic!)*

Kossuth emigrációjával szinte egy időben visszavárása is megkezdődött. A szabadságharcnál régebbi dallamú következő népdalszöveg egyértelművé teszi, hogy a vers a szabadságharc után keletkezett: *Emlékezzünk Kossuth Lajosra/Visszagyű még mi országunkba!* A Kossuth iránti nagy tisztelet nyilvánul meg abban is, hogy emigrációját elfogadták, sőt az egyetlen lehetséges megoldásként fogadták el. Ezt fejezi ki a *Jobban tette, hogy elillantott/A törökhöz hogy általugrott* verssor Garay Ákos ethnográfus egy szlavóniai fonográffelvételén. (3. kotta)

Em - lé - köz - zünk Kos - suth La - jos - ra,
 Visz - sza - gyű még mi or - szá - gun - k - ra.
 m - Meg - ad - ja a - mit szí - vünk kí - ván,
 Né - mēt Ma - gyar - or - szág - or - szá - got ír - ja.

*Jobban tette, hogy elillantott,
Az törökhöz hogy általugrott,
Onnan elment a franciához,
Rendőbe tette kato-, katonaságot.*

Már az 1860-as években feljegyezték a következő verset, mely általánosan ismert volt, s melyet Kodály Zoltán a volt Bars megyei Mohiban (melynek helyén ma atomerőmű áll) így írt le 1914-ben:

*Debrecentől Nagyváradig
Még az út, még az út,
Azon ment el, azon ment el
a Kossúth, a Kossúth.*

Más változatok így formulázzák ugyanezt: *Elkészült mán a vasút, a vasút/Azon gyün Garibaldi Kossuth.* A minden területen ismert – és a csallóközi magyarok körében napjainkig tudatosan megőrzött – *Garibaldi csárdás kiskalapja* (más szöveggel *Cifra szürom*)

szegre van akasztva) népdalunkban, mint tudjuk, Garibaldi kalapján *Kossuth Lajos neve ragyog*. A Garibaldi-dalok egyike, az ismert (és 1848-nál korábbi) *Kerek ez a szemle* népies műdal *Szenyves az én ingem* kezdetű szövegváltozata (a bátorító *Majd hoz Kossuth tisztát/Türr Pista meg puskát* sorokkal) Erdélyben és a bukovinai székelyek körében is fennmaradt. A bukovinaiaknál – mint Domokos Mária 1979-es gyűjtése tanúsítja – „Igen eléjárt a Kossuth Lajos neve, mivelhogy a magyar szabadság hősse vót!” Egyik nagy tudású énekesük, Gáspár Simon Antal így énekelte a népdalt (l. Tari 1998. 69. kotta):

*Garibaldi vagyok,
Senkitől sem tartok.
Kossuth a pajtásom, Klapka a barátom,
Éljen mind a három!*

Csak a 19. századi Bartalus István kottás feljegyzésében maradt ránk Kossuth hazavárásának tanújaként a *Jő, jő, jő, jő, jő Kossuth, jő* induló jellegű dalocska, melyet az osztrák–olasz–francia háború idején énekeltek abban a reményben, hogy Kossuth angol, francia és török segítséggel visszaszerzi Magyarország szabadságát. (l. Tari 1998. 79. kotta)

Kossuth neve halála után még inkább felmagasztosult, mint a Kossuth-nótának és más népdaloknak a történelmi körülményekre utaló változatai és a személyéről később keletkezett dalok bizonyítják. S neve, személye valóban beépült a hagyományba, hiszen az ismert Kossuth-nóta szövege már a korai gyűjtések anyaga szerint összekapcsolódott a régi dallamokkal. Vikár Béla 1903-ban vett fonográfra a Székelyföldön egy nemes veretű népdalt, melynek szövege az ismert Kossuth-nóta-szöveg, dallama pedig azok közé a parlando rubato előadású ötfokú hangsorú népdalok közé tartozik, melyek Bartók és Kodály kutatásai nyomán alapvetően módosították a magyar népzenevel kapcsolatos addigi elképzeléseket. Már ez a felvétel – melyet később Bartók kottázott le – jelezte, hogy Kossuth emléke és a 48-as eszmék tisztelete a parasztság körében folyamatosan jelenlévő valóság, s hogy a Kossuth-nóta szövege az ismert dallamon kívül népzeneink különböző stílusrétegeibe tartozó több más dallammal összekapcsolódott. A későbbi népzene gyűjtések feltárták, hogy e szöveg más régi táncdallamokra is ráépült. Ilyen a Székelyföld egyik kedvelt 8 szótágú énekelt táncdallama Martin György 1960-as gyűjtésében a volt Udvarhely megyei Szentegyházsfaluról. (4. kotta)

Kossuth halála után is keletkeztek olyan új népdalok, melyeknek ő a főszereplője, illetve korábbi régi népdalszövegekhez is kerültek Kossuthtal kapcsolatos elemek. Ilyen például a Rákóczi-kor zenei hagyományát őrző *Hej, a mohi hegy borának száz forint az ára* népdalunk e részlete: *Ha a Kossuth-bankó folyna, többet adnék rája!*, mely Kodály Zoltánnak a volt Bars megyei Mohiban gyűjtött népdalai közül vált ismertté. E népdalok jól mutatják, hogy a Kossuthról szóló, népdallá vált versek dallamai zenei stílus szempontjából sokfélék. Akadnak köztük szövegben és dallamban 1848-nál régebbi népdalok, melyek a szabadságharc idején, vagy azt követően kapcsolódtak össze Kossuth személyével. Ilyen a *Kossuth Lajos táborában/Két szál majoranna*, mely a bukovinai székelyek körében is fennmaradt (l. Tari 1998. 18. kotta), valamint ilyen a *Most szép lenni katonának/Mert Kossuthnak verbuválnak* ismert népdalunk. Bár e népdal szöveggel Zala megyéből vált általánosan ismertté, a Székelyföldön, Maros-Torda megyében is megőrződött mint hangszeres táncdallam (l. Tari 1998. 29. kotta). Egyéb régi stílusú népdalaink közül a 11-es szótagszámú lassú, énekelt táncdallamok csoportjában a Mezőségből találunk Kossuthra vonatkozó szövegeket. A két világháború közt végzett gyűjtések is hoztak elő új adatokat például a Székelyföldről, melyek egyike (Kossuth *izenete eljött/Magyar nemzet talám*

$\text{♩} = 76$

Kos-suth La-jos azt ü-zen-te

El-fo-gyott a re-ge-ment-je

Ha még egy-szer azt ü-ze-ni

Mind-nyá-junk-nak el kell men-ni. T.f.

győzött) 48-as dalokat tartalmazó kiadványban is megjelent (Mathia 1948. 3. kotta). Szöveg és dallam szempontjából egyaránt gazdag az 19–20. század fordulójára kiteljesedő, új magyar népdalstílushoz kapcsolódó, Kossuth személyére utaló dalanyag, melynek egy-egy darabja szintén megtalálható a határokon túl élő magyarok körében. Ilyen például a *Kossuth Lajos udvarába van egy rezgő nyárfa* népdalunk, mely egyaránt megvan a felvidéki magyarság és pl. a Kis-Küküllő-menti magyarság népzenei repertoárján – az utóbbiak körében tánczeneként is. Történelmi körülményeink sajnos nem tették lehetővé, hogy a népzene kutatók minden területről teljes gazdagságában összegyűjthessék a Kossuth Lajosra vonatkozó zenei emlékeket. Ilyen módon a határon túl élő magyarság körében készült gyűjtésekből készült áttekintés óhatatlanul aránytalan, hiszen például a Kárpátaljáról és Burgenlandból alig rendelkezünk megfelelő adatokkal. Ha sorrendet kellene felállítanunk az e témájú gyűjtések mennyiségét illetően, első helyre tehetnénk Erdélyt (azon belül a Székelyföldet) és Bukovinát, a második helyre az északi népzenei dialektusterületet, a harmadikra pedig a Délvidéket. Kevés adat Moldvából (egy dallamot találunk a 48-as népdalokat bemutató kötetben: *Kossuth lova megérdemli a zabot*, I. Mathia 1948. 7. kotta). A világ egyéb tájain élő magyarság ilyen jellegű hagyományairól – mivel nincs hozzá megfelelő dokumentumunk – pedig meg sem kíséreltünk szólni. A Kossuth személyéhez kötődő dalok száma és gazdagsága így is szinte kimeríthetetlen. A népzene történetében már az is különös jelentőségű, hogy valakiről már életében népdalok zengtek, s azok az idő múltával sem veszítettek hatásukból. Sőt, a Kossuth Lajos köré fonódó és 1850 után egyre gazdagodó népdalok így jelentős mértékben járultak hozzá népdalköltészetünk és népzeneink megújulásához, új elemekkel gazdagodásához. A parasztság Kossuth iránti tisztelete, emlékezni és emlékeztetni akarása pedig a zenei stílus változásával minden új köntösben megtalálta a megfelelő kifejezési formát. A magyar nép dalaiban és hangszeres darabjaiban méltóképpen, a hősöknek kijáró tisztelettel és szeretettel őrizte meg a kiváló hazafi alakját és az 1848-as eszméket, még kisebbségi sorban is. S a lehető leghőbbet adta Kossuthnak: saját dalait, azzal pedig az öröklévalóságot. Napjainkban pedig ahol a közös éneklésnek van még hagyománya, illetve újabb keretek között is van élettere – mint például a volt Nyitra megyei Nagycétényben és Nyitranagykerben – újult erővel éled fel a Kossuth-nóták iránti éneklőkdedv is.

Válogatott irodalom

- Katona Imre: *Kossuth-dalok* címszó In: *Magyar Néprajzi Lexikon* III., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 281., *Kossuth-nóta* címszó uo.: 284–285., *negyvennyolcas dalok* címszó uo.: 699–700.
- Kríza Ildikó: (Szerk.) *Történelem, emlékezet, hagyomány. (Tanulmányok a 48/49-es forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulója tiszteletére)*. Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 1998.
- Lázár Katalin: *Adalékok a 48-as dalokhoz*. In: *Történelem és emlékezet. Művelődéstörténeti tanulmányok a szabadságharc 150. évfordulója alkalmából*. Szerk. Kríza Ildikó, Néprajzi Társaság, Budapest, 1998. 159–171.
- Mathia Károly:
1942 104 magyar katonadal. Szerkesztette uő. Magyar Kórus, Budapest
1948 Negyvennyolcas dallamok. 48 dal a szabadságharc korából. Közreadja uő., Magyar Kórus, Budapest,
- Ortutay Gyula: Kossuth Lajos a magyar néphagyományban. *Ethnographia* 1952. LXIII. 263–307.
- Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet 1934., ⁵1972. Magvető Kiadó, Budapest
- Tari Lujza:
1998 Magyarország nagy vitézség. A szabadságharc emlékezete a nép dalaiban. Budapest, Néprajzi Társaság
2000 A szabadságharc népzenei emlékei. CD-ROM, MTA ZTI, Budapest, ISBN 963 85552 7
- 2002 Kossuth Lajos, a népdalok hőse. In: *Kossuth Lajos 1802–1894. Kossuth Lajos és kortársai*. Kossuth Kiadó, Budapest, 131–145.
- Ujváry Zoltán: Kossuth Lajos a népdalokban. *Ethnographia* 1995. 106. 1. sz. 31–37.
- Zsilinszky Mihály: *Kossuth a magyar nép szívében és költészetében. Költeményfüzér*. Összeállította uő. (Kossuth rövid életírásával.) Pest, 1868.